

A KIS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
L. KÖTET

A MOZI ÉS KÖZÖNSÉGE

ÍRTA:
DR. ÁVÉDIK FÉLIX
a budapesti kir. büntetőtörvényszék másodelnöke

BUDAPEST, 1942.
A KIS AKADÉMIA KIADÁSA.

Felelős kiadó: Dr. Szathmáry László.
Bethlen-nyomda rt. — Műszaki igazgató: Lombár László.

Előszó

A film, pontosan 47 év alatt futotta be szédületes iramban pályáját. Ez alatt az aránylag rövid idő alatt sikerült meghódítani a társadalom minden rétegéből kikerülő közönséget. Nagy irodalma, van már. Sok eszme, gondolat vetődött fel, amelyek érvényesülésének lehetőségeit felderíteni s jellegzetes művészi jellemvonásait kikristályosítani akarják.

Előadásom keretében rámutattam a fejlődése során felvetődött visszasságokra, hibákra és hiányosságokra. Egyúttal megjelöltem néhány feladatot, amelyeknek megoldásával, szerény nézetem szerint, a film nemzeti hivatását is tökéletesen betöltené.

Hálás köszönetet mondok a Kis Akadémia vezetőségének, különösen B a r t h a I s t v á n, F ö r s t e r R e z s ő és dr. S z a t h m á r y L á s z l ó uraknak, hogy támogatásukkal és fáradozásukkal előadásom megjelenését lehetővé tették.

Budapest, 1942. február hó.

Dr. Á v é d i k F é l i x.

Gyermekkorunkban milyen sok szépség, változatoság, érdekesség forrása volt a „laterna magica”. Mennyit gyönyörködtünk vásárok alkalmával az ördögös „mutoskop” mozgóképében, a világhírű Walt Disney rajzos filmjeinek kezdetleges elődjében.

A „mutoskop”-nál egy összefüggő s fejlődő cselekmény számtalan mozzanatának rajza tengelyre volt erősítve, amelyeket fogantyú segítségével mozgattunk. Kézrel is lehetett pörgetni. Balkézben tartottuk a könyvecskét, a jobbal pedig gyorsan lepergettük a lapokat. A lepergetett képek a mozgás képzetét keltették.

A mozgás látszatának felkeltése tökéletesebben sikerült Lumière testvéreknek. Az ő nevükhöz fűződik a filmszalag és a vetítógép tökéletesítése, valamint gyakorlati alkalmazásuk is. A közönség az újkor nagyszerű találmányával 1895-ben ismerkedett meg.

A mozgóképnek a maga kezdetlegességében is, vizualitása, szemléltetése folytán, rendkívüli lehetőségei voltak az élet különböző jelenségeinek megismertetésére, tehát az ismeretközvetítésre.

Milyen óriási haladás volt ez már az egy-egy pillanatot megrögzítő vetített képekkel szemben. Gondoljunk csak az Uránia előadásaira. A vetített képek mellett az események, történések mozgalmasságát az előadó leírása igyekezett érzékeltetni. Ő ismertette az egy-egy képen látottaknak előzményeit, majd folytatását s következményeit is, tágot adva az egyéni képzelőerőnek.

Gyermekkorunkban az iskolák folyosóinak és tantermeinek falán kiaggatott képekről, falitáblákról ismertünk

meg sok mindent. Lelkesedtünk a történeti képeken megörökített vitézi tettek nagyszerű példáin. Elmerengtünk a történeti helyek által felidézett múlton. Gyönyörködtünk a szép tájképekben. Vidéken, távol a fővárostól, állatkert hiányában, e képekről ismertük meg az állatok számtalan fajtáját. E képek tájékoztattak arról, hogy a föld méhe mily gazdag kincseket rejt magában s felszínét a növényeknek, fáknek mily csodálatos fajtái teszik színessé.

Mindezeket a film ma már megvesztegető realitással tudja bemutatni. Tökéletessége nemcsak a dolgok képének egyszerű visszaadásában rejlik, hanem az életet tükrözi a maga folyamatosságában, mozgalmasságában. A néma film is már rendkívüli előhaladást jelentett az egyszerű fényképpel szemben. A hangosfilm (1923.) már a történések s az azal összefüggő hangnak hű megrögzítése folytán, az élet változatos megnyilvánulásának tökéletes beszámolója.

Egyes pillanatnyi mozzanatoknak megrögzítésével pl. balesetről, tömegmegmozdulásról, tüntetésről készült filmfelvétellel a film kitűnő segítő eszközévé válhatik a nyomozó hatóságoknak s a bíróságoknak. Ezek a film kis kockáiban, az ingadozó és az emlékezet esetlegességeinek kitett tanúvallomásoknál hitelesebb, élethűbb s megdönthetlenebb bizonyítékhoz juthatnak.

Olyan jelenségek is, amelyek a természetben esetleg hónapok, évek alatt fejlődnek ki, egy-egy rövid filmen folyamatosan peregnék le szemeink előtt.

A moziban látott változatos híradóképek, a szórakoztatáson túlmenően, felbecsülhetetlen művelődési értéket képviselnek. Jelentőségük már történelmi fontosságúvá csúcsosodik ki a háborús felvételeknél. Erről meggyőztek az 1914—18-as világháborús képek is. A mostani háborús filmek pedig sok olyan eseményt, tényt rögzítenek meg, amelyek a harcoló felek eljárását, magatartását megcáfolhatatlanul bizonyítják. Egy-egy nagyszerű katonai teljesítmény felvétele is, stratégiai jelentőségén kívül, példaadó hőstettek dicsőítésévé magasztosul.

A híradó filmszínházak széksorait állandóan betöltő közönségnél tapasztaljuk, hogy mily nagy érdeklődéssel fogadja a világ minden részén lejátszódó események levetítését, a harctéri eseményekre vonatkozó tájékoztatást, nemkülönben azokat az ismeretterjesztő filmeket, amelyek révén, szellemi és anyagi megerőltetés nélkül, az élet ezernyi megnyilvánulásáról tökéletes képet nyerhet.

Újabban több, sajnos csak külföldi, filmet láttunk, amelynek során zenekarok, a hangversenyekről ismert nagyszerű karmesterekkel, vagy egyes művészek, ízelítőt adnak a különböző klasszikus művekből. Minél többször hallja a mozit látogató tömeg, valószínű, hogy meg is szereti a komoly zenét, a mellett, hogy a klasszikus mesterekre vonatkozó ismeretköre is észrevétlenül bővül.

A film tehát az ismeretek demokratizálódásának, népszerűsítésének, általában a nemzetnevelésnek nagyszerű s leghathatósabb eszköze lett. Fölkeresi az embert a hegyek közé beékelt kis falujának zárt körében is, ahol a színház csak víziószerűen, álomban jelenik meg. Közelebb hozza az embert az emberhez. Olyan élményekben lehet része, amelyeknek képzetei is teljesen hiányoztak addig tudatából.

A film technikai fejlődésének csodálatos irama és térhódítása, a világon működő filmszínházaknak: 95.000-es számából is következtetve, ma már vitathatatlanul igazolja rendkívüli jelentőségét nemcsak a nemzeti s az egyetemes művelődés szolgálatában, hanem a magasabb lelki célok felé nem törő, az egyszerű szórakoztatás terén is. Ezért nem lehet csak tudomásul venni annak létezését, hanem működését állandóan figyelemmel kell kísérni, hogy útjában mindig egy helyesen értékelt, erkölcsi és művelődési beállítottság irányítsa.

A filmnek a közönségre gyakorolt rendkívüli hatása és művészeti jelentősége különösképen abban rejlik, hogy a mozgásábrázolás mellett *a különböző művészetek megnyilatkozásait* egyesíti. Nem a XVII-ik, illetve a XVIII-ik század végén túltengő színpadi szemlélet kelt újra a filmnél.

Abban a díszletek, a dekorációs elemek kápráztatták el a nézőt s a környezet teljesen elnyomta a színpadon szereplő embert. A képzőművészetek, a zene, bár önálló filmes reprodukálásuk, az embertől elvonatkoztatva is megállhat, a film keretében általában az emberi történet kihangsúlyozására vannak hívatva. Éppen ezért a művészi célokra törő film mondanivalója nem merülhet ki csak a szemet gyönyörködtető képek túlzott sűrítésében. Nagy összegeket felemészítő káprázatos, egyébként semmitmondó filmek elég gyakoriak.

Az életét élni, az egyéniségét érvényesíteni akaró ember, környezet nélkül, légtüres térben mozog. A környezet tehát az emberi ábrázolás lényeges kívánalma. Ebben játszódik le a történet. Ezért az ember és környezete viszonyában nem érvényesülhet a fölé- vagy alárendeltség, hanem a kettő között az egymásra utaltságból sarjadzó természetes összhangnak kell uralkodni.

A művészetek harmonikus együtteséből létrejött sajátos alkotásnak, a filmnek előállítására nagy összegbe kerül, tehát tőkére van szükség, mely, mint minden vállalkozás, az üzleti kockázattól sem mentes. A tőke azonban általában önző s minél nagyobb vállalkozói nyereségre törekszik. Ezért rendszerint az olyan filmek előállítását határozza el, amelyek, számítása szerint, a tömeg érdeklődésének felkeltésére alkalmasak, ízlését kielégítik. A tőke tehát többnyire megalkuszik az adottságokkal. A film kulturális lehetőségeit, amint általában megállapítható, többnyire mellékesnek tekinti. Azonban a fejlődés lényegéhez tartozik, hogy a film a műszaki felkészültsége mellett, tartalmilag is tökéletesebbedjék. Olyan gondolat, új meglátás szolgálatát feltételezi, amely a művelődés kiteljesedését, elbővítését, az erkölcsi felfogás tisztulását, nemesítését célozza.

Az 1900-as években, tehát a mozgóképek gyermekkorában technikai megoldásai s lehetőségei ejtettek csodálatba. Azok mellett magasabb lelki: irodalmi, művészi követelményeknek gondolatai csak halványan vetődtek fel. Szárnypró-

bálgatásait ép oly csodálattal néztük, amilyenel annak idején a marosvásárhelyi *Bodor-kút* zenélőgépét hallgatták, vagy *Kempelen* sakkozó automatáját bámulták.

Nálunk kezdetben *a kalandor filmek* vonzották legjobban a tömegeiket. Az érdeklődés a szélsőségek iránt nyilvánult meg. Izgalmakat hajszoltak. A ponyvairodalom, különösen a detektívregények divatja is, virágkorát élte. A mozgóképtárgykörből vett képek mellett az erotikával kócerkódó darabok bemutatásával igyekeztek kielégíteni a tömegek alacsony ösztöneit. Egyébként a tömegek szenzációéhsége nem újkeletű. Már 2000 évvel ezelőtt a római nép a „panem”, a kenyér mellett, izgalmat, „circenses”-t, cirkuszt követelt. Nagy-előszeretettel használták fel a napilapok is olvasóközönségük számának emelésére a példátlan bűncselekményeknek részletekre menő és színes ismertetését. Sőt egyes lapok a hangsúlyt különösképpen ezekre a közleményekre fektették. Az ilyen lapoktól természetesen nem lehetett várni, hogy a film egészségtelen kinövéseinek lenyegtetését erkölcsi kötelességüknek tartásák.

Walther Conrad: Kirche und Kinematograph c. munkájában feldolgozta az 1908—1910 között bemutatott 250 mozidráma anyagát. Ezekben: 97 gyilkosságot, 45 öngyilkosságot, 51 házasságtörést, 19 kerítést, 22 szöktetést, 25 kéjnéőt, 176 tolvajt, 35 iszákost talált.

A mozi eltévelyedéseivel szemben *a kritika* nem töltötte be a hivatásában rejlő egészséges szabályozó, irányító szerepét. A mozi tehát szabadon garázdálkodhatott. Altláiban a lelki elernyedésben szenvedő tömeg ízlésének, érdeklődésének kielégítésére törekedett úgy nálunk, mint a külföldön. A *'pedagógusok* kétségbeesetten nézték ezt a lelki rombolást. Voltak azonban, akik a tények megállapítása után cselekvőleg is felléptek. A hamburgi tanároknak társasága: „Gesellschaft der Freunde des vaterländischen Schul- und Erziehungswesens”, a selejtes filmeknél kívül a ponyvairodalom ellen is felvette a harcot. Dr. Helwig Albert „Kind und Kino” c. munkájában rámutat, hogy

„A szennyfilm igen sokaknál, elsősorban a *fiatalkorúaknál* ferde fogalomképződést eredményez, megzavarja az ítélőképességet és fantasztikus gondolatokat ébreszt. Ez nem közömbös, mert az erre irányuló készség a bűnözésre való hajlam csiráját hordja magában”.

A fiatalkorúak nevelésénél tehát nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy kíváncsiságuk a még nem látottak megismerése utáni sóvárgásból ered, s hogy a legképtelenebb dolgot is minden bírálat nélkül elfogadják. Az élethű ábrázolásban rendkívül ügyesnek, vakmerőnek bemutatott betörő, vagy más bűnöző a fiatalkorú csodálatát váltja ki. Utánzásának vágya ragadja meg. Addig otthon, vagy az iskolában hasonló cselekvésről mindig elítélő nyilatkozatot hallott, s íme sokaknak jelenlétében, ugyanannak a cselekménynek elkövetését, folyamatosan és valószerűen látja. Az ilyen reprodukálás kétségtelenül csökkenti a helytelenített cselekmény tilalmának erejét. Ez pedig egész nevelési rendszerünknek megtagadása. Márpedig a fiatalkorútól távol akarunk tartani mindent, ami őt a keresztény erkölcs és a társadalmi felfogás szempontjából kifogásolható cselekvésre ösztönözhetné s ami képzelő erejét betegesen befolyásolhatná.

Az ízléstelen, trágár képek gyakori szemlélete is a fiatalkorúak lelkének eldurvulását, szeméremérezetüknek sorvadását eredményezheti. Nemrégiben még számtalan sajtóterméken zárószalagot láttunk, melyek szerint azokat csak 16 éven felülieknek szabad olvasni. Ez az átlátszó tilalom még jobban fokozta a sajtótermék utáni vágyódást. Ez kelendőségét emelte. Különösen azok vásárolták, akikre nézve a korlátozást felállították. Gyakran tapasztalhattuk, hogy egyes filmek iránt is az érdeklődést úgy igyekeztek fokozni, hogy azt csak 16 éven felülieknek hirdették. Kik ellenőrizték e tilalom betartását? Az újságárusok vagy a jegyárusok? Alig képzelhető, hogy ezek a sajtótermékek, illetve a jegyek eladásánál aggodalmaskodók lettek volna? Nem is az ő hivatásuk volt.

A kihívó célzatosságra sajtótermékekkel szemben a cenzúra megfelelő rendszabálynak bizonyult.

A betűnél a figyelmet jobban lekötő s vizualitásánál fogva veszélyesebb film a szándékát elleplezheti, művészi formák közé rejtheti. Felismerése fokozott figyelmet s emelkedett felfogást feltételez. Ezeknek határát azonban nehéz megvonni. Szabad mozgásuk rendkívül nagy.

A film *forogató (szöveg) könyvének* előzetes cenzúrája célját téveszti, ha az író gondolatát a kivitelnél megváltoztathatják. Pedig ez az íróknak gyakran hangoztatott panasza.

Amennyiben a gyár megvalósíthatónak találja a szöveget, kötelezni kellene, hogy annak tartalmához ragaszkodjék. Nálunk a szöveggönyv előzetes cenzúráját a kultuszminisztérium kebelében működő „Nemzeti Filmbizottság” végzi. Kívánatos volna, hogy a Filmművészeti Kamarának, mint közjogi testületnek (6090/1938. M. E. számú rendelet 23. §.) egyetemes álláspontja, a film scenáriumiírók, az előadók, valamint a filmgyártó személyzet fölötti felügyeleti s fegyelmi jogkörének hatályosabb érvényesülése céljából, a Nemzeti Filmbizottság munkájának keretében is érvényesüljön. Ezt még az a körülmény is indokolja, hogy a filmszöveget nemcsak irodalmi, erkölcsi, nemzeti szempontból bírálnák el, hanem abban a kérdésben is véleményt mondanának, hogy a szöveg filmesítésre alkalmas-e? Tehát *a szakszerűség már az előzetes cenzúránál is érvényesülne*. Ha ezt előzetesen eldöntenék, a film gyártója utólag mentségül nem hozhatná fel, hogy a filmszerűség érdekében az író munkájának teljes átdolgozására volt szükség. Ez a filmbizottság további ellenőrzését is megkönnyítené, mert ki volna zárva az a lehetőség, hogy az elkészült film a szövegtől eltérhessen. A részletek megoldása a kész mű cenzúrázásánál kerül elbírálás alá. Ez az Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság hivatása. A kész film vizsgálásánál, ha azt szigorúan a szöveg szelleméhez ragaszkodva állították elő, csak néhány méter kivágásáról lehetne szó,

s nem az egész film alkalmatlannak nyilvánításáról. Ehhez képest az alapfeltétel, hogy az előzetes cenzúra a hivatását a legnagyobb rigorozitással végezze. A kész műnél is, a közérdeken kívül, nem szabad semmiféle más szempontnak érvényesülni. Különösen nem szabad engedményre hajlani a cenzoroknak akkor, ha a gyár, a vállalat a befektetett tőke elvesztése miatt siránkozik. Ha az elfogadott szöveg szerint, tehát becsületesen dolgozott a gyár, a vállalat, úgy a tilalomra aligha kerülne sor. A szereplők egyébként hatásos beállítású felvételének, tehát egyes részleteknek törlésétől sem szabad, a szereplő személye miatt, eltekinteni.

A film cenzúrázásánál csak általános irányelveket lehet felállítani.

A film tartalmában erkölcsös, nemzeti, hazafias, a tisztult társadalmi felfogással egyező legyen. A vallásos élet normáinak megfeleljen, annak alakításait komoly hivatásában mutassa be, ne torzítsa el, ne profánizálja azokat.

Az élettapasztalat, a tudás, a művészet felismerése s megérzése emberenként változik. Következésképpen a vélemények és felfogások is eltérőek. A különböző gondolkodású, de jó szándékú cenzorok felfogásának összeegyeztetése csak igazságos eredményt hozhat létre.

Megfontolandónak tartom azonban, hogy a forgatókönyvnek és a kész filmnek cenzúrázását, a felelősség teljességéért, a különböző bizottságok helyett csak egy végezze.

A cenzúra célját, működését általában meghaladja a film kivitelének, módjának elbírálása. A propagandafilm azonban ez alól kivételt képez.

Az író fantáziájának szárnyalása jelentéktelenné törpül, meséjének egysége összeomlik, szépsége, színessége szürkévé válik, ha a film felvételénél hiányzik a lélek, a művészi felfogás, az ízlés és műszaki tudás. Az amatőr fényképezés elterjedettsége folytán a közönség sorában számosan vannak, kik a felvételek technikáját is bírálat alá

veszik. Az érdekes, megkapó beállítást, a fényhatást, a felvétel tisztaságát is elemi követelésként állítják fel. Ízlésük, művészi meglátásuk, technikai ismeretük, a kilengéseket észre véteti.

Ami az egyszerű fényképnél igazság, a filmnél fokozott követelmény. A fény és árnyék, a világítás megoldása sok szépség, hatás forrása lehet. Zűrzavarossá válik viszont a film, ha a kép foltjaiban nincs meg az egység. Tönkreteszi a filmet, ha a fényhatások nincsenek összhangban a darab tartalmával. Hiszen komor, sötét tónussal vígjátékot felvenni bizonyára nem lehet.

A kifogástalan szellemiség mellett tehát nem közömbös, sőt a film lényeges alkotóeleme a kidolgozása, a megjelenésének formája.

A cenzúra esetleges tévedésének, elnézésének korrekтивuma lehet a *hírlapi kritika*. Ennek azonban szigorúnak s teljesen tárgyilagosnak kell lenni. Nem szabad befolyásoltatnia magát, akárcsak a cenzoroknak, a szerző, a szereplők személye, vagy épen a filmgyár, a filmvállalat üzleti érdeke által. Megtörtént azonban, hogy a lapok a leg-lehetősebb tárgyú s kiállítású filmről is dicsérő jelzők halmazatával emlékeztek meg. Ez játék a jóhiszemű olvasó bizalmával. Például felhozok egy kirívó esetet. Egyik magyar filmről a lapok igen elismerően nyilatkoztak. Én is ennek ösztönzésére mentem el a színházba. A film métereinek számával emelkedett a közönség elégedetlensége is: kezdetben pisszegtak, később e mellett még súlyosan elítélő szavak is elhangzottak. Ha az elégedetlenkedők a kritikát olvasták, azok bizonyára, nem fogják többé, a bírálatok tájékoztatása nyomán, a mozit fölkeresni.

A lapok, amelyek nem akarják közönségüket, a filmek értékének tárgyilagos megállapításával, szolgálni, helyesen csak akkor járnának el, ha az ilyen tartalmú közleményeikhez azt a megjegyzést fűznék, hogy azok a filmgyárak ismertetései. Ezt követelné az újságírói etika is.

A keresztény és nemzeti gondolkodás érvényesülésének akadályja lehetett az a tény, hogy 1936-ig a magyar filmgyártó és kölcsönző vállalatok közül csak egynek tulajdonosa volt keresztény. Ennek természetes folyománya volt, hogy a fontosabb helyeken és szerepekben, a magyar keresztény közvélemény tiltakozása ellenére is, csak zsidókat láttunk. Soraikból kerültek ki túlnyomórészt a mozisok is. A krisztianizálódás a filmszínházaknál, nagyon jól tudjuk, általában csak látszólagos, mert a keresztény engedelményes mögött igen gyakran a leváltott tulajdonos húzódik meg, aki a régi ízlésben, szellemben folytatja a színházak vezetését. A filmszakma keresztényesítése érdekében az Értelmiségi Munkanélküliség Országos kormánybiztosának a legutóbbi időben tett intézkedéseit, a sajtó és a közvélemény is, nagy helyesléssel és elismeréssel fogadta.

A filmgyártásnál a két zsidótörvény már módot nyújtott, hogy az addig mellőzött keresztény értékes elemek s nagyszerű művészek működési térhez, illetve szerephez juthassanak.

A filmszínházak *szellemi* átalakulását kikényszeríteni ma még nem lehet. Furcsán hangzik, de tény, hogy a Színművészeti- és Filmművészeti Kamara (6.090/1938. M. E. sz. rendelet), filmművészeti főosztálya révén (5. §.), a mozgófényképeket előállító, vagy a mozgófényképeket kölcsönzés útján vagy másképen forgalombahozó vállalatok igazgatóin, művészeti ügyvezetőin, a film scenáriumírókon, a művészeti ügykezelőkön és a segédszemélyezeten, mint a Kamara tagjain keresztül a filmek előállításánál s a film közvetítésnél felügyeletet, ellenőrzést gyakorol, addig a *filmszínházak tulajdonosai* a Kamara felügyeleti joga alá nem tartoznak. Ezeknek ellenőrzése kizárólag a belügyminiszter hatáskörébe tartozik. A közérdek megkívánná, hogy a filmszínházak, valamint az előállító és forgalombahozó vállalatok között az együttműködés zavartalansága és összhangja, a Kamara szellemi irányítása mellett és fegyelmi megtorlással kikényszeríthető felügyeleti joga alatt biztosíttassék. Helyes volna tehát, ha a Kamara által irányított

szellemisségbe a filmszínházak tulajdonosai szintén bekapcsolatnának, hogy az a filmek kiválasztásánál, a műsor összeállításánál érvényesüljön.

Követendő példát mutattak s emelkedett lelkeségük-ről tettek bizonyosságot a szászországi filmszínházak tulajdonosai, akik közösen már 1911-ben a „Der Kinematograph” c. lapjukban felszólították a filmgyárat, hogy csak erkölcsileg kifogástalan filmeket küldjenek.

Bizonyos mértékben még megoldatlan kérdés a *filmkölcsönzők* ügye is. Pedig amennyire elősegíthetik a film kulturális szerepének helyes betöltését, ugyanannyit árthatnak is csak nyereségükhöz szolgáló eljárásukkal.

A filmkölcsönző a tőkészegény mozis esetleges legjobb szándékát és gondolatát is halomra döntheti.

Az egyetemes nemzeti érdek vezethette az *olasz parókiákat azon*. elhatározásukban, hogy híveik lelki irányítását, a filmmel összefüggésben is, lehetőleg maguk végezzék. 1938-ban 546 katolikus parókiális filmszínház működött (ma már 1000-nél több van). Ezek pedig üzleti szempontból sem zárultak kedvezőtlenül: 21.312 esetén, 6,519.462 jegyet adtak el, 6,453.564 líráért. Tehát igen alacsonyan szabták meg a jegyek árait, hogy a filmszínházak valóban a köz szolgálatában álljanak.

A német és az olasz példa követésre buzdít. A tőke üzleti érdeke feltétlenül megtorpan elhatározásánál, ha produktumainak átvételénél ellenállást észlel. Filmgyáraink hazánk filmpiacának csekély felvevő képességével indokolják filmtermelésünk színvonalát. Ezt a mentegetőzést nem lehet minden megjegyzés nélkül hagyni. Nem a drága, pazar kiállítású háttérnek és a szereplők tömegének együttese adja a jó filmet. Nagyszerű filmeket láttunk kevés eszközzel és szereplővel. Azok azonban valamilyen szociális gondolatnak, magasabb eszmének voltak szószólói. E tekintetben az elsőség érdeme a dánoké. Ők ugyanis filmjeikkel egyes szociális kérdéseket igyekeztek népszerűsíteni, nagy szeretettel, elmélyedéssel, magas erkölcsi felfogással. Az

ilyen filmek előadásának látogatottsága élénk bizonyítéka annak, hogy a közönség, szociális életének tárgyalásával, rokonszenvezik. Ilyen irányú és egyáltalán komoly, emelkedett szellemű magyar filmünk azonban kevés van.

Néhány regényünknek film esí tésével az irodalmi színvonalra való törekvés kimerült. Ez azt a látszatot kelti, hogy gyáraink a film kulturjelentőségét kellőképpen nem értékelik. Pedig vannak nagyszerű íróink és kitűnő filmszakemberekben sincs hiányunk. Az általános emberi életmegnyilvánulásokat tárgyaló filmjeink előtt a külföldi filmpiacok bizonyára nem zárkoznának el, amint irodalmunk kiemelkedő termékeit is szívesen fogadja a külföldi olvasóközönség.

A *filmmesék írói* között azonban a színpadi, vagy szépirodalmi munkáik után nagyra értékelt, vagy új műveikkel feltűnt szerzők nevét ritkán fedezhetjük fel. Talán nem kapják meg a film gyártóktól, a vállalatoktól azt az ellenszolgáltatást, amely munkájuk irodalmi színvonalával arányban áll. Ezért az író inkább regénnyé formálja, vagy a színpadra dolgozza fel témáját. Tény, hogy a forgatókönyv írójának munkájáért fizetett összeg a költségvetés, kiadás rovatában, általában jelentéktelen hányadot képvisel. A zenére fordított kiadás átlagban még az író díjazását sem éri el. Pedig ebben az összegben nemcsak a kísérő zene komponistája, hanem a közreműködő zenekar javadalmazása is bennfoglaltatik. Az írókkal és a zeneszerzőkkel szemben követett ez az eljárás kétségtelenül a szellemi munka leértékelését jelenti.

Épen ezért úttörő a közoktatásügyi miniszternek gróf Széchenyi István emlékére megelevenítő film forgatókönyvének megírására 1941. novemberben hirdetett pályázata. Ugyanis 6.000 pengő jutalomban részesíti a teljes értékű s kivitelezésre alkalmas művet.

Azonban, amíg egyfelől kívánatos lenne, hogy a szövegírók munkáját jobban díjazzák, másrésről viszont az íróktól meg lehet követelni, hogy a filmhez készült művük

olyan legyen, amely a film kidolgozását minden tekintetben lehetővé teszi.

Ugyanis a színműírótól elvárják, hogy tisztában legyen a színpad technikájával. Hasonlóképpen a filmszöveg írójának is ismerni kell a film mesterségbeli lehetőségeit, különleges kifejezési eszközeit. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a forgatókönyv írója a film technikáját apró részleteiben ismerje s pontos útmutatást adjon a kivitel, s a felvétel mikéntjére. A film kivitelezése többirányú s igen bonyolult művészi s műszaki munkának együtteséből áll. Éppen ezért ilyen egyetemes szaktudást az írótól nem lehet követelni.

Az írónak általános filmtechnikai ismeretre azért van szüksége, mert egy szöveg önmagában megfelelő, sőt értékes lehet, de a film kivitelezéséhez használhatatlannak tartják, vagy esetleg csak lényeges átdolgozással tudnák alkalmassá tenni. Tehát a szöveg és a film kivitelezése között teljes összhangnak kell lenni.

A filmgyárak bizonyára szívesen teljesítenék pl. a Sajtókamarának azt a kívánságát, hogy tagjaival részletesen megismertessék a film előállításának minden csínját-bínját.

A világháború alatt és közvetlenül utána, hazánk külföldi kapcsolatainak megszakadása, a hazai filmgyártás felendülésével járt. Mai helyzetünk is előnyös a filmgyártásra. A külföldi termelés behozatala korlátolt. A magyar filmeknek a programba való felvétele kötelező. Ugyanis a 70.200/1940. B. M. sz. rend. úgy intézkedik, hogy a kisorsó műsor 30%-a Magyarországon, magyar nyelven készült hangos ismeretterjesztő, oktató, kultur, riport vagy rajzfilm legyen. Országunk lakosságának a felszabadult területekkel történt öröndetes gyarapodása is hathatósan szolgálja a magyar film ügyét. Megadja a lehetőséget filmgyárainknak, vállalatainknak, hogy súlyt helyezzenek a színvonal emelésére, és e mellett szép haszonnal zárják le üzleti forgalmukat is.

A vállalatainktól rendszeren azt halljuk, hogy a filmgyártásra ráfizetnek. E szerint, nagy anyagi áldozattal,

csak hazafias érzésük parancsoló szavára kezdenek újabb és újabb filmek felvételéhez. Tehát profitéhségük teljesen megszűnt, s l'art pour l'art állanak a film szolgálatában. Ha ez így volna, akkor nem törődnének az ú. n. közönség-ízléssel, hanem a legmagasabb művészi szempontokat tartanák szem előtt. Tény, hogy nem minden film tudja a közönség érdeklődését kiváltani. A filmek egy része, néhány sikertelen bukdácsolás után, a feledésbe süllyed.

A rossz film hibáit a túlzott reklámmal sem lehet megszüntetni, azoknak gyorsan híre megy, viszont a jó. film látogatottságáról nagyon sokszor meggyőződhetünk. Az értéktelen film hirdetésére fordított aránytalanul nagy összeget inkább a film művészi színvonalának emelésére kellene fordítani.

A filmek erkölcsi és művészi színvonalának emeléséért, a 75.000/1940. B. M. sz. rend. értelmében a belügyminiszter, az Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság elnökének javaslatára, a vallás- és közoktatásügyi, valamint az iparügyi miniszterrel egyetértően „a kulturális vagy művészi szempontból különösen kiváló és nagy költséggel előállított magyar játékfilmeket jutalomban részesíti.” Erre a célra szolgál a külföldről behozott 1200 méternél hosszabb filmek 2000 pengős vizsgálati díjának 10%,-a, míg a 90%-át magyar játékfilmek előállításának támogatására lehet fordítani.

Amennyiben ez a 10%, illetve 90% nem volna elégséges a kívánt cél kellő szolgálatára, úgy nem szabad elzárkózni, megfelelő ellenőrzés mellett, további anyagi áldozattól sem.

Az anyagi segítség mellett serkentőleg hathat, a kiválóan értékes filmeknek, a németországi (1935. január 30.) Reichs-filmarchív mintájára alapítandó *Filmmúzeumba* való elhelyezése is. Bár a Filmarchívba ugyan csak a történeti forrás-értékű filmek kerülhetnek, a magyar Filmmúzeumnál a megőrzést a jellemző magyar társadalmi, szociális, néprajzi, művészi látképes filmekre is ki kellene terjeszteni.

Budapest vezetősége, Brüsszel (1910), Berlin (1920), Drezda és München (1926) példáját követve, szintén elhatározta nemrégiben (1941. októberben) a Filmmúzeum megszervezését. A filmgyűjtést elsősorban a híradókra kívánja kiterjeszteni, mert a lapok közlése szerint „a híradók összetételüknél fogva értékes keresztmetszeteket adnak valamely lefolyt időszakról vagy eseményről”. Nagyon helyes volna a megőrzésre méltónak ítélt filmek közé felvenni azokat is, amelyek tökéletes művészi feldolgozásuk mellett, egy mese keretében, a főváros egyes részeit is megörökítik.

A külföldiek által is csodált fővárosunk szépségei az ilyfajta propagandát megérdemlik.

A külföld a film útján igyekszik népszerűsíteni kiváló embereinek élete történetét, alkotásait, népének szokásait, történelmi múltjukból azokat az eseményeket, amelyek az egyetemes történelem s a viszonyok kialakulására befolyással voltak.

Mi azonban sajnálattal nélkülözzük azokat a magyar filmeket, amelyek tárgyukat a sok-sok tragédiával, nemes felbuzdulással, európai hírű katonai teljesítményekkel teltt *történelmükből merítik*, amelyek a nagyszerű férfi-erényekkel bővelkedő hazafiaknak, világhírű művészeinknek, íróinknak, tudósainknak életét, munkásságát állítják példaképpül.

A külföldi történelmi filmek látogatottsága meggyőzhetné gyárosainkat, hogy hasonló tárgyú magyar darabok feldolgozása, üzleti szempontból is, eredményes volna. Az ilyen magyar filmek pedig a felszabadult magyarság nemzeti érzésének megerősítését különösképen szolgálnák.

A film sajátos jellege s jelentősége nagy megértést, vele való állandó foglalkozást, s mindennek előtt *egységes irányítást* feltételez. Ez nem zárja ki, hogy a különböző államjogi szempontok érvényesülését egy tárcaközi bizottság, a szakszerűséget képviselő Filmkamara bekapcsolódásával ellenőrizze. Az egységes irányításnak nemcsak a film

gyártásában, hanem a propagandájában is érvényesülni kell. Ebbe bele kell kapcsolni minden olyan állami, kulturális szervet, amelynek működésével összefüggésben van a kérdéses film meséje, illetve tartalma. A külföldi példák a megvalósítás mikéntjére útmutatásul szolgálhatnak. A közintézményeknek a propagandába való megfelelő s észszerű beavatkozása fokozni fogja a film látogatottságát, ami feltétlenül buzdítólag, serkentőleg fogja befolyásolni a vállalkozók munkáját is.

Az olaszok már a filmezés legelején felismerték a film sajátos értékeit s azokat kihasználni is igyekeztek. Történelmi eseményeket elevenítettek fel, kiváló alakjaikat életre keltették. Ez alkalmat nyújtott arra is, hogy pompás építészeti emlékeiket egyidejűleg szintén bemutathassák..

Az ú. n. *magyaros-filmekben* sincs köszönet. Ezeknek tárgyát igen gyakran helytelenül válogatták meg. Sőt egyes jelenetekben a magyarság egyes osztályainak alakjait olyan megvilágításban mutatták be, amelyből helytelen, illetve valótlan következtetést lehetett levonni. A filmeknek kedvenc alakja volt a munkát kerülő dzsentriföldbirtokos, hűtlen gazdatisztje, békevilág nyegle, piperkőc katonatisztje, esetlen katonája. Szereplésüknek kimagasló pontja többnyire, sok-sok méteren keresztül, természetesen szerelmüknek boldog vagy kesergő állapotában, cigányos mulatozásuk, pezsgőzéssel, pohártöréssel, duhajkodásukkal fűszerezve, igen gyakran eszméletlenségükkel járó lerészegedéssel.

A külföldinek véleménye, az ilyen filmek láttán, feltehetőleg nem a legkedvezőbb rólunk.

Filmgyáraink, vállalataink védekezésül talán arra hivatkoznak, hogy a külföld csak az olyan magyar film iránt érdeklődik, amely cigányzenés mulatozással van fűszerezve. Ez állhat a Keletre, de alig hihető, hogy az ilyen jelenetek a nyugati közönségnek lelki szükségletei lennének. Feltéve, hogy ilyen kívánságot is kifejeznének, még ennek is eleget lehetne tenni, anélkül, hogy a magyarságot, egyes

osztályainak tagjait, kedvezőtlen megvilágításba helyezték. Ha már elkerülhetetlen a muzsikáló cigány, akkor alkalmazták azt is kellő mértékkel. Az agyoncikornyásított, cifrázott műdalok is hamis képet adnak a magyar nép zenei érzékéről. Ezek helyett az igazi s immár klasszikussá vált nemesen egyszerű stílusú magyar népdalt kellene népszerűsíteni, úgy a belföldi, mint különösen a külföldi közönség előtt. Az iskoláinkban már ezeket tanítják Bartók, Kodály és követőinek gyűjtésében és feldolgozásában. A film azonban továbbra is ragaszkodik a hamis beállításhoz. Vannak kitérő cigányaink, akik — meg vagyok győződve, — szívesen vállalnák a közönség ízlésének javítását célzó nemes propagandát.

A külföld felfogásának helyes kialakítására pedig nagyon ügyelnünk kell. A világháború után a helyzet az általános propagandánkban észrevehetően megváltozott ugyan, de ennek módját és eszközeit sokszor mintha nem helyesen válogattuk volna meg. A filmekben látott s ott már intézményesen, magyar specialitásként szerepeltetett eszemiszomozások, mulatozások ismétlődtek meg az életben is, valahányszor külföldi kiválóságok érkeztek. A lapokban ismertetett programok csúcspontjául mindig az ebédek, vacsorák, délutáni teázások szerepeltek. Ezek folytatódtak a hortobágyi csárdában és más vidéki kirándulásokon is. Így külföldi vendégeinknek kevés alkalmuk lehetett, hogy azzal foglalkozzanak, ami őket legjobban érdekelte. A hangsúlyt tehát nem alkalmaztuk helyesen. Ennek folyományaként külföldön a legjellegzetesebb magyar tulajdonságként „a magyaros vendégszeretet”, a keleti érzésvilág megnyilatkozását hozták fel. E mellett a magyarság más értékeiről amelyek világviszonylatban is kiemelkedők, csak vállveregetve emlékeztek meg. Öröndetes tényként kell megállapítanunk, hogy külföldi megfigyelőink közt, az utóbbi időben, már többel találkoztunk, akik tárgyilagos ismertetésük során, a magyar nép erényeiről nagy elismeréssel nyilatkoznak.

A magyar élet korszerű eszméit, a megvalósításukra

való törekvést, a nemzeti élet belső erkölcsi erőit, az érvényesülésükért folytatott küzdelmet, a magyar sorsot, a magyar szellemet csak egy-két film tapogatózó kísérleténél találjuk. *A magyar filmet általában a nemzeti lélek fel-emelésének szüksége még alig hatja át.*

A film propagandisztikus szerepe nálunk még kiaknázatlan, pedig számtalan külföldi film mintaképpül szolgálhat. Az olasz nemzetközi filmbemutatók, versenyek kedvező alkalmul szolgálnak a magyar filmek megismertetésére, és elhelyezésére. Élni kell tehát a lehetőséggel. Ez filmgyáraink, vállalataink üzleti érdekeinek szempontjából, de általános magyar szempontból is csak előnyös lehetne. Az ellenkezője fokozottan kiváltja a helytelenítő bírálatot. A magyar föld, a magyar vidék szépségeit nem lehet kulisszákkal visszaadni. Kétségbeesetten néztünk végig egy magyar filmet, amelynek jelenetei végig erdei környezetben játszódtak le. A fatörzsek, a himbálódzó ágak, galyak, erdei indák között sötétlő erdő sűrűje, a távol napfényben sütő dombok és hegyek mind-mind a műteremnek, illúziót egyáltalán nem keltő, szülőttei voltak. A Budapest környékén található sok szebbnél-szebb erdei tájképet mesterséges eszközökkel pótolni talán nem volt helyénvaló. A nyári hónapok felvételre alkalmas idején csak kiegészítő fényhatásokra lett volna szükség, hogy az egyébként elfogadható szöveg egy szórakoztató film kedves emlékével ajándékozza meg a közönséget.

Mikor a filmről beszélünk, nem szabad egyoldalúan csak a kereskedelmi forgalom tárgyát képező anyag készítésével, annak hibáival, visszásságaival foglalkozni, hanem figyelemmel kell lenni *a közönség lelkiiségére* is. Érdekeinek védelméről van szó, tehát szükséges, hogy ebbe az elvi keretbe ő is beleilleszkedjék. E nélkül a legtökéletesebb, minden részletre kiterjedő, egyházi, állampolitikai felfogást fedő elméleti megoldások, a legszebb gondolatok, kösziklára dobott magként fognak elpusztulni, kisarjadzani s virágba borulni sohasem fognak. Ezért a közönség lelki készségét, szükségletének kielégítése iránti vágyakozását helyes

irányba kell állítani, s azokat a keresztény erkölcsi, vallási s nemzeti irányelvek szintjére kell emelni.

Már a régi „mutoskop” is a lélekkufárok üzleti önzésének szolgálatába került. A kis rajzkönyvek az erkölcsatlenség miázmáit terjesztették. A közönség erkölcsi érzéke nem tiltakozott a merénylet ellen, sőt ellenkezőleg, székapkodta azokat. Ez a beteges tünet, a kereslet nyilvánult meg, még a világháborút követő években is, általában a pornográf irodalom termékei iránt. Ezek ugyancsak a kiadó üzleti kapzsiságát busás jövedelemmel elégtették ki.

A közönség erkölcsi érzékének védelmet, többnyire elkéserten, csak a bírói ítéletek nyújtottak, amelyek figyelmeztetésül mások irányában is, a kiadót erkölcsrontó szerepétől rövidebb-hosszabb időre elzárták.

A közönség az erkölcsi érzéke ellen intézett támadásokkal szemben nagyon hiányosan volt felvértezve. Charles Leandre kitűnő francia rajzoló nagyszerűen karrikírozott egy öreg szüfrazsetet, aki úgy védekezett az erényessége ellen intézett támadás ellen, hogy egész testét különböző szűrő szerszámokkal vértette fel. A közönség védelmét természetesen nem mesterséges eszközökkel, hanem azokkal a lelki tulajdonságokkal látom biztosítottak, amelyek a keresztény erkölcsi világrend alapjául szolgálnak. A múltban a hivatottak részéről nem volt kellő erély arra, hogy a bajjal szemben fellépjenek, másrészt nem is érzékelték kellőképen a támadás veszélyességét.

Öntudatosítani kell a mozilátogató közönséget, hogy amennyiben igényeivel szembehelyezkedő filmet mutatnának, annak megtekintésétől tartózkodják. Ezt a követelést előmozdítaná a lapok tárgyilagos kritikai ismertetése.

Ha a lapok kritikája, a film művészi felépítése mellett, nem terjeszkedik ki annak tartalmára, erkölcsi, világnézeti alapjára, úgy a közönség tájékozatlanul áll s kizárólag a filmgyár s a filmszínház hírverésére lesz utalva. A filmkritika tehát, olvasóközönségének felvilágosításával, nemcsak a termelés irányát befolyásolhatja, hanem vészes figyel-

meztetésül is szolgálhat, hogy a választott útnak folytatása a filmbe fektetett tőke sorsát is veszélyezteti.

A film hibái mellett, lehetőségeit is vázoltam. Komoly és határozott célkitűzést kíván. Megérdemli nemcsak erkölcsi és nemzeti, hazafias érdekből, hanem gazdasági okokból is. Hiszen 1940-ben 660 filmszínházunknak, adójukat alapul véve, 38 millió pengő volt a bevétele. Ha figyelembe vesszük a filmszínházak számának (jelenleg 713) és látogatottságának állandó emelkedését, úgy az elmúlt évben a bevétel már feltétlenül a 40 milliót is meghaladta.

A filmgyártáshoz tehát a keret adva van. Hogyan töltődik ki, az a filmgyárak, a filmvállalatok nemes versenytől függ. Az eddig készített kb. 265 filmjükből kiemelkedett néhány darabbal megmutatták, hogy tudnak szépet és nemeset alkotni, amelyeknek látása élményt jelentett. Ha nem a tömegtermelésre fektetik a súlyt, hanem tökéletességre törek-szenek, akkor a film valóban megfelel nemzeti hivatásának: a népet nevelni, ismereteit gyarapítani, érzéseit, ízlését nemesíteni fogja.

A KIS AKADÉMIA KIADVÁNYAI

i.

A Kis Akadémia évkönyve. 1929—1930. (Andriska Viktor dr.)

II.

1. R h o r e r L á s z l ó dr.: *Orvosi physikai chemia.* 1911.
2. E r d e y - G r ú z T i b o r dr.: *Az atomokról és az anyag szerkezetéről.* 1930.
3. K i e s e l b a c h G y u l a dr.: *A Kis Akadémia előadói és előadásai.* 1933.
4. T ü d ő s E n d r e dr.: *A járványos gyermekbénulásról.* 1933.
5. F ö r s t e r R e z s ő: *A löcsei fehér asszony történeti alakja.* 1933. (Elfogyott.)
6. K e n y e r e s B a l á z s dr.: *Szemelvények egy meg nem írt naplóból* 1933.
7. B a l l e n e g g e r R ó b e r t dr.: *A rög fizikája.* 1933.
8. B ó k a y J á n o s dr.: *Az orvosi és zenei kettős képességről és néhány kettős képességű orvosról.* 1933.
9. A u j e s z k y L á s z l ó dr.: *A sztratoszféra.* 1934.
10. E n t z G é z a dr.: *A biológia fogalma, élettartama és növekedése.* 1934.
11. D e s e ő D e z s ő dr.: *A tréning élettartama.* 1934.
12. Z s i v n y V i k t o r dr.: *Utazásom Marokkóban.* 1934.
13. F a r k a s G é z a dr.: *A szem optikája.* 1935.
14. S c i p i a d e s E l e m é r dr.: *A terhességek korlátozásának jelentősége.* 1935.

15. Darányi Gyula dr.: *Városegészségügy Franciaországban.* 1935.
16. Kopits Jenő dr.: *A lábfejéről.* 1935.
17. Szathmáry László dr.: *A gyufa története a XIX. század végéig.* 1935.
18. Blaskovics László dr.: *Az olvashatóságról.* 1935.
19. Méhely Lajos dr.: *A magyarság múltja, jelene és jövője.* 1936.
20. Marikovszky György dr.: *Amit a fogakról mindenkinek tudnia kellene.* 1936 (Elfogyott.)
21. Czeller Jenő dr.: *Földbirtokpolitika.* 1936.
22. Karácsonyi István: *Három zenetörténeti tanulmány.* 1936.
23. Lengyel Béla dr. ifj.: *Természettudomány és világszemlélet.* 1936.
24. Erdey-Grúz Tibor dr.: *Az alacsony hőmérsékletek jelentősége és előállítása.* 1937.
25. Benczúr Gyula dr.: *A fürdés története.* 1938.
26. Rohringer Sándor: *A folyók élete.* 1938.
27. Sövényházy Ágost dr. vitéz: *A születés embervédelmi jelentősége.* 1938.
28. Solymossy Sándor dr.: *A népmese és a tudomány.* 1938.
29. Marikovszky György dr.: *Az egészséges lakásról.* 1938. (Elfogyott.)
30. Mikola Sándor: *A fizika fogalmának kapcsolata a tapasztalattal.* 1938.
31. Bacsó Nándor: *Kísérletek az időjárás és az éghajlat irányítására.* 1939.
32. Horváth Béla dr.: *A szürkehályog és annak modern gyógyítása.* 1939.
33. Sággy Ferenc dr.: *A magyar egészségügyi közigazgatás kialakulása és két fő problémája.* 1939.

34. Finály István dr.: *A fűtés módjai hajdan és ma.* 1939.
35. Förster Rezső: *A tűzvész megelőzése vegyi anyagokkal a légoltalomban.* 1939.
36. Koch Sándor dr.: *Az ásványi anyagok az emberiség történetében.* 1939.
37. Winkler Lajos dr. emlékezete a Kis Akadémia résztvevőinek összeállításában.
38. Kieselbach Gyula dr.: *Tengeri halak, tápértékük és tartósításuk.* 1940-
39. Förster Rezső: *Légi gáztámadás.* 1940.
40. Bacsó Nándor dr.: *A népies időjárás szabályok és a valóság.* 1940.
41. Szabó Zoltán dr.: *A százéves levélbélyeg.* 1941.
42. Bartha István — Förster Rezső: *A Kis Akadémia negyvenkét esztendeje az ezredik előadásig. 1899—1941. I. A Kis Akadémia története. II. A Kis Akadémia elhunyt résztvevői. III. Apróságok a Kis Akadémia életéből.* 1941.
43. Barkóczy Béla: *Mackensen vezér tábornagy hadseregének átvonulása Magyarországon az összeomlás után. (A rendestől eltérő alakban jelent meg.) (Elfogyott.)*
44. Karácsonyi István: *Erkel Ferenc a magyar opera megteremtője.* 1941.
45. Kreybig Rudolf: *A támadási szellem.* 1941.
46. Rehák Rudolf dr.: *Az arc formálása fogszabályozással.* 1941.
47. Radisics Elemér dr.: *A népszövetség utolsó órái.* 1941.
48. Pékár Dezső dr.: *Báró Eötvös Loránd. A torziós inga ötven éves jubileumára.* 1941.
49. Ereký Károly: *Strukturális bankpolitika.* 1942.